

ПРОБЛЕМ ЛЕПОТЕ У ДЕЛУ Ц. ГОЛСВОРДИЈА.

У предговору за главно своје дело, трилогију Сага о Форсайтима, Голсворди каже следеће: "Ова дугачка прича није студија неке епохе, него хоће само да предочи заплете које лепота изазива у човечјем животу". Неочекивана изјава. Јер, та трилогија је огромно дело, хроника четири генерације Форсајта, читавих низова породица и огранака, према томе и студија, и не само једне епохе. Али Голсворди занемарује оно чиме би се други дичио, и вели: није студија епохе, само напор да се предочи дејство лепоте као судбинско дејство. Строго узевши, Голсворди има право. У животу и епохама, и у књигама о животу и епохама, елемент који све уобличава и рази, јесте лепота. Лепота баца човека и друштво у напоре и борбе идеалне, и у комплете бунтовничке и злочиначке. Треба се сетити, рецимо, Настасје Филиповне у роману Достоевскога Идиот - који је роман међу нама боље познат од романа Голсвордија - па је јасно да добро и све зло долази од неке лепоте, телесне или духовне, или обе заједно. Ако се дакле неко као Голсворди одлучи да каже отприлике ово: ја изнад свих покретних снага судбине, изнад жуди за слободом, за знањем, за славом, за имањем, стављам жуд за лепотом или неодољивост пред лепотом - није погрешно. И могао би написати далеко више од једне трилогије са том основном мисау, па да свакад има право. Лепота заплаће драме и романа, а писцу остаје, да се послужио једном Расиновом речју: само да "уза то напише стихове или прозу".

Голсворди је имао на уму све лепоте: лепоту природе, физичку лепоту човека, духовну човечанску лепоту, естетичке и етичке лепоте уопште узевши. Али је, пишући друштвени роман, носио се највише са демонском снагом физичке женине лепоте, чије дејство пролази скалу од најбруталнијег и најпримитивнијег, па до најузвишенијег и најспиритуалнијег. Чуда и покори, уједно и благослови од женине лепоте скривени су у свима другим лепотама, и зато су неминовни квасац у породицама и друштвима чија ће судбина бити вредна једног романа, или једне трилогије.

Оваква или онаква, лепота је Голсвордиевим јунацима романтизирала примитивне памети, и хероизирала буржујске нарави. Ако је јунак био политичар, стигао га је заплет од лепоте; и већ како кад: тим горе или тим боље по политику. Ако је био суи спекулант, опет га је стигла лепота. Ако охол племић, стигла га је. Лепота стиже крв, главу, срце

наше; стиже аргументе којима доказујемо и мудрујемо. У једном од романа Трилогије лепота ноћи збрка и исиса снагу свем високом резонувању јунака. Каже Голсворди: "...све су светиљке погашене, сва срца мирују. Ноћ стражари са по једном белом звездицом над сваким дрветом, над сваким кровом, над сваким савивим уморним цветом, као мајка што стражари над унулим детенцем кад се нагне над њим и с љубављу му броји сваку косицу на глави, и прати сваки нејаки трепет тела...Аргументи, под осмејком те ноћи..." итд.

Опасног и опаког сиверена је признао Голсворди кад је аудбин у истоветовао с моћју и с демонством лепоте. Као што на крају сваке науке чека религија, на крају сваког човекова животног плана чека нека лепота, неки њен демон. Голсворди сам, који је судио друштво и читаве генерације прибирао под микроскоп; који је са читавим сталежима поступао понекад како сам негде каже: да милиони становника у Лондону поиграју као зрна сухог грашка на дасци о коју је неко треснуо песницом - тај Голсворди носио је у себи, због лепоте, осетљивост једне биљнице, меланхолију једног зрака који час светли час умира.

Човек је гладан живота докле год је жив. Живот нас троши и скоро потроши, али не буди у нама жељу да умremo. Ко је тако гладан живота, даље и даље, до у старост у којој нема више страсти, тај је у ствари гладан лепоте овог света. Глад за лепотом, што даље у високе пределе лепоте, или што даље у старост, постаје меланхолија особите врсте. Не меланхолија из рђавих стихова, која је осећањем доста труло и чак мало мртво; него меланхолија ненаситости, која је снажна као лав иако ћути и трпи као риба. Лепота по Голсвордиу, јесте највиши критеријум сваке сваке страсти, она је скривена у сваком облику живота, сваком процесу. Видите духовно оронула човека; или видите човека који се лудачки зарео у неки рад; или видите поборника за неку идеју; видите виконта Карадока, ћутљивог, амбициозног племића, како пропадне у страст као у јаму - све му томе, сад или у прошлости узрок је моћ лепоте или коб лепоте, која одређује судбине. А облици те демонске моћи су: нека лепа жена, неки леп сан, неки леп талент, нека одлука да се главом пробије зид до неке лепоте, нека дилема која не би била дилема да није било лепоте. Рецимо, дилема једног од Форсајта који се још није био довољно ни профинио ни расхрабрио за лепоту, а коме је дошла лепа Ирена, и постала му жена

koja ga nije mogla voleti. Dilema toga čoveka, Somsa Forsajta, bila je: "Vratiti Irenu!" ali nije mogao; "pustiti je da ide po pravdi i milosti, jer je već mnogo patila kod njega," ali nije mogao ni to. Iz te lepotine dileme izišao je težak život za Irenu, za Somsa, i za još mnoge Forsajte, pa i za jednog ne-Forsajta.

Zaista, pošto Golsvordi to pokaže, postaje više no jasno da na ovome svetu ničega nema tako mnogo, kao lepote. Sve, od pojedinca do naroda, bori se s nekom lepotom, za neku lepotu. I ono što kao mrtvo i prošlost nogama gazimo, i to je još puno problema lepote, иначе не би могло бити да је држало живот и хранило страсти кроз деценије или столећа... Најтеже заплете у физичком и духовном свету изазива лепота, јер је свугде присутна, јер јој одолети не може ни младо ни старо, јер тело и душу тресе било каква завист у активну страст са надама, било да некога пасивно скомле, као 85-годишњег старца Forsajta, али скомле га без пале и комике, него са ~~тежким~~ задацима: јер старац, Енглец, има јунаштво достојанства, и не просјачи милост, и крије своју судбину, и има смисла за лепоту резигнације, али даље и даље жудно жели да види лепоту, још једном само, да се бори са задатком од лепоте у толико тежким за старца што Ирена није знала шта чини са својим прастарим рођаком. Лепо су речи Голсвордијеве о њима: "Човек понајчешће не види зло које проузрокује; а 85 година, оне заиста немају више страсти, али лепота, која изазива све страсти, делује увек на исти начин докле смрт не заклопи очи које лепоту виде."

Лепота као мука и коб, као стваралац страсти и меланхолије, постаје Голсвордијева уметничка концентрација. Кроз ту концентрацију он је доспео да воли као јунаке: незадовољнике и борце због недовољне лепоте и правде у љубави људској; утописте, стоике, бунтовнике. Све се код њега ослобађа неким проблемом лепоте: племићство, демократија, братство, правда, брак, породица, патриотизам, поштење. Једна млада пламичка вели: "Шта вреди ко смо кад не смомо voletи кога хоћемо." Један либерал и патриот вели: "Ја бих хтео Енглеску чија би душа била стоичка, лепа од стоицизма и лепоте сваке од много милиона њених дуна." Сами наслови Голсвордијевих књига откривају да је његове теме и проблеме могло допратити у уметност само оно што нека лепота од живота тражи или у животу пориче: Фарисеји; Поседници; Братство; Патриције; Стоик; па у драмама: Правда; Попштење; па у лиричним новелама: Јабука, Тамни цвет, Кућа у полу.

У првом делу трилогије, када су Форсајти, четири генерације уназад, били још на почетку дизања, и један за другог, чак и рођена браћа, били од интереса само по том: "колико је који од њих већ богат," већ тада, невидљиво као ветрић, или кобно као инфекција, почела је да се јавља лепота са својим оплемењавањем кроз јад и страдање: кроз неку праву љубавну историју, кроз демонство женино, кроз наговештај неког идеала или талента. Почивала је дакле лепота да блуди око Форсајтовских добрих и чврстих имања и каса, са новим проблемима, судбинама, кобима. Такви су уосталом сви заплети код Голсвордиа. Лепота је код њега демон у старо грчком смислу: и коб и зао дух, и гениалност и оплемењавање. Промена нека, у породичном или уопште друштвеном и народном животу, то је, и по Грцима и по Голсвордиу, умирање и смрт између два облика, а облике живота ствара дух, лепота, демон. Тако је Голсворди све своје Карадоке, Кастрије, Форсајте извлачио постепено из "суhog ткања својине", и правио од њих романтичке љубавнике, породичне бунтовнике, либералне утописте, па најзад сликаре и поете. Лепота Иренина била је прва контемплација Форсајта, жедних дотле само пара и својине; са Ирениног лица читали су они први пут неки узвишенији осећај за себе: неки морални немир; неку артистичку меланхолију; неки позив за рад за друге који неће бити плаћен; неку лекцију резигнације. Баш Иренин син даје такву лекцију: оставља у задњи час вољену девојку да би се једном пресекали мутни и нелепи трагови односа његове мајке са оним Форсајтом за кога је била удата у младости, и који није отац тога сина.

Голсворди није волео, и није ценио, у животним заплетима, интелектуалне орације и доказе. Он је са сажаљењем гледао злостављање интелекта, и злостављање интелектом. Лепота, тај наш највећи демон, кад она направи заплет, ужеже страст или баца у човека меланхолију - онда има само једно: "Буди добар, и држи се јуначки до краја..." Голсвордиева дела су доказ да је он, као писац, пролазио кроз такву дилему: да ли са храброшћу интелекта или са храброшћу меланхолије стати и расправљати судбине и коби од лепоте? Интелект је у стању да све докаже рационално, и да увек има право. Али пред **страстима** и заплетима од лепоте - тако је видео Голсворди - човек је онај који никад нема право! И зато је Голсворди и за себе изабрао моралну храброст једне племените меланхолије, која не може победити, али може неугасиво да

траје, и узима став према лепоти и њеним делима и неделима.

Кроз топлу и храбру своју менахолију, успевао је Голсворди да редуцира трагику, односно спољне ефектне трагике живота, у својој уметности. Кад је већ мора бити, нека се та трагика, као што је у природи, нека се здружи с мирном меланхолијом. То је њему, Голсвордиу, заповедала лепота, као задатак творца и песника. "Емак задатак за уметника; али постепено је то здружавање трагике с мирном и храбром меланхолијом постало филозофија Голсвординове меланхолије, и надахнуло га за странице чија лепота иде у савршенство. Један пријер за то је она позна љубав 85-годишњег Форсајта.

И на технику Голсвординову је та заповест лепоте деловала. Главне његових романа све су краће и краће; своде се на неколико страница; тражи Голсворди од њих нешто строго мерено споља и изнутра; не да одвине простора скандалу и развлачењу мука. Његови ванредни описи природе којима сваки час прекине историју људског страдања; његови ванредни детаљи о животињама, кроз чију је лепоту, лепоту тела и инстинкта, ширио своје разумевање ствари - то је макар за часак одмор, отогњавање јунака и догађаја од бруталне трагике. То је, меланхолија Голсвординова у празничности свога напора: да човек буде добар, и да стоји право и чврсто до краја. Јер, и најстрашнији притисак трагике може да постане узвишен, ако има неке мирне лепоте око тога, лепоте природе, лепоте, еког сазнања.

Занимљив је један детаљ који се код Голсвордија понавља упадљиво: кад је јунацима његовим до безумља тешко, они се завлаче у таму и лежу на голу земљу и под. Чак и охоли виконт Карадок чини исто. Тако лежећи, они долазе до сазнања да и човек постаје животињски тужан и беспомоћан животињски срамежљив, али и животињски стрпљив. Хладна земља, та широка и тврда мајка свих бића, која мирно носи све катастрофе, помоћи ће детету свом боље но родитељи и браћа: ћути! криј се! док лепота која је дала страст, не дадне јунаку и меланхолију од које пада духовна вредност на све. Јунаци Голсвордијеви леже на земљи, стежу зубе, издрже, прекораче преко јада... С тим у вези, симпатичне су код Голсвордија оне баке и чукун-баке које су врста "зимзелених јунака," којима је храброст и редуцирања плача смисао живота, које, за чудо, не праве ни женске ни старачке глупости, него стисну срце над јадима од лепоте својих унука, и чекају,

чекају с вером да унук једног дана "спет скочи у седло". Револвер, крик, пуна уста крви, то је грех против лепоте, лепоте страсне и лепоте меланхоличне! Неће то лепота, ма колико да је понела и ојадилa човека! И свечаности лепота и трагедије лепота сарнују се код храбрих људи у храброј меланхолији. Леп је симбол, у једном роману Голсвордија, када јунак, још пун страсти, задњи пут промили крај места одакле ~~он~~ је она, вољена жена, негаваог добра ради, заувек отишла у свет - он се од страшног бола само поведе, и брзо запуши шаком уста "као да му је блунула сва крв из срца." Али само: као да је!

Ако се покуша извести естетичко-етичка линија кроз главне друштвене романе Голсвордија, излази следеће: са својом идејом да лепота, кроз муке диже генерације, он је приказао еволуцију од доба кад је човек имао капитал, жену и душу своју као својине своје у бурталном смислу, као робове своје, па до времена кад капитал потражише сасвим другу форму егзистенције, кад је жена постала свој господар, а душа, у вечној својој страсти и страдању од лепоте, све је крилатија, ко зна где је све, и шта све може. То је ход лепоте: од мамаца и отрова њених, до увиђања да је лепота збир снага и страсти које не остају, да лепота није никада није ничија својина. Она је демон, који као сваки дух, иде куда хоће, иде свугде, али и оставља све. Беза намећу те метафизичке замисли о лепоти: да она, то јест, никада није ничија својина у материјалном смислу својине, и између друштвеног прогреса на основи лепоте - ванредно је изведена код Голсвордија. Лепота има да се дигне до духовне тековине, а духовна тековина да постане општа онда смо постигли једну здраву и једну могућу илузију о својини лепоте, и прогресу на основу те својине. Лепота је као магнетизам и електрицитет-свачија и ничија; само дејство, демонизам.

Код Форсајта је лепота нишла, и владала, прво преко Ирене, па, постепено, преко смисла за уметност, преко осећања лепоте од одрицања, преко смисла за набављана сликарске галерије за опште добро, преко уписивања у добровољце и давања живота за лепоту у коју верује свет а не само Форсајт; најзад, преко генерације која више "није умела правити новац". Пронија Голсвордијева је завршним деловима трилогија дала натпис: "надаје се". Меланхолија, јуначка и фина меланхолија Голсвордијева, мислила је при том: да је са свима што је дотле било једних.

Асидора Секулић.

вом пробије зид до неке лепоте, нека дилема која ~~би~~ ^{не} би била дилема да није било лепоте. Рецимо, дилема једног од Форсајта који се још ~~није~~ ^{није} био довољно ни профинио ни расхрабрио за лепоту, а коме је дошла лепа Ирена, и постала му жена која га није могла волети. Дилема тога човека, Сбмса Форсајта, била је: »~~О~~терати Ирену!« ~~Али~~ ^{Али} није могао; »Пустити је да иде по правди и милости, јер је већ много патила код њега.« ~~Али~~ ^{Али} није могао ни то. Из те лепотине дилеме изишао је тежак живот за Ирену, за Сбмса, и за још многе Форсајте, па и за једног не-Форсајта.

Заиста, пошто Голсворди то покаже, постаје више но јасно да на овоме свету ничега нема тако много, као лепоте. Све, од појединца до народа, бори се с неком лепотом, за неку лепоту. И оно што као мртво и прошлост ногама газимо, и то је још пуно проблема лепоте, иначе не би могло бити да је држало живот и хранило страсти кроз деценије или stoleћа... Најтеже заплете у физичком и духовном свету изазива лепота, јер је свугде присутна, јер јој одолети не може ни младо ни старо, јер тело и душу тресе било да некога завитла у активну страст са ~~надама~~ ^{надама}, било да некога пасивно скомле, као 85-годишњег старца Форсајта, али скомле га без шале и комике, него са тешким задатцима: јер старца има јунаштво достојанства, и не просјачи милост, и крије своју судбину, и има смисла за лепоту резигнације, ~~али~~ ^{али} даље и даље жудно жели да види лепоту, још једном само, да се бори са задатком од лепоте у толико тежим за старца што Ирена није знала шта чини са својим прастарим рођаком. Лепе су речи Голсвордијеве о њима: »Човек понајчешће не види зло које проузрокује; а 85 година, оне заиста немају више страсти, али лепота, која изазива све страсти, делује увек на исти начин докле смрт не заклопи очи које лепоту виде.«

Лепота као мука и коб, као стваралац страсти и меланхолије, постаје Голсвордијева уметничка концентрација. Кроз ту концентрацију он је доспео да воли као јунаке: незадовољнике и борце због недовољне лепоте и правде у љубави људској; утописте, стоике, бунтовнике. Све се код њега осложава неким проблемом лепоте: племићство, демократија, братство, правда, брак, породица, патриотизам, поштење. Једна млада племићка вели: »Шта вреди ко смо, кад не смемо волети кога хоћемо.« Један либерал и патриот вели: »Ја бих хтео Енглеску чија би душа била стоичка, ~~лепа~~ ^{лепа} од стоицизма и лепоте сваке од много милиона њених душа.« Сами наслови Голсвордијевих књига откривају да је његове теме и проблеме могло допринети у уметност само оно што нека лепота од живота тражи: *Фарисеји*; *Поседник*; *Братство*; *Патриције*; *Стоик*; па у драмама: *Правда*; *Попштење*; па у лиричним новелама: *Јабука*, *Тамни цвет*, *Кућа у пољу*.

Хили у symbolic figure:

живота, у својој уметности. Кад је већ мора бити, нека се та трагика, као што је и у природи, ~~и код других бића~~, нека се здружи с мирном меланхолијом. То је њему, Голсвордиу, заповедала лепота као задатак творца и песника. Тежак задатак за уметника; али постепено је то здружавање трагике с мирном и храбром меланхолијом постало филозофија Голсвордијеве меланхолије, и надахнуло га за странице чија лепота иде у савршенство. Један пример за то је она позна љубав 85-годишњег Форсајта.

И на техинку Голсвордијеву је ~~и~~ заповест лепоте деловала. Главе његових романа све су краће и краће; свде се на неколико страница; ~~и~~ Голсворди од њих нешто строго мерено споља и изнутра, не да одвише простора скандалу и развлачењу мукa. Његови ванредни описи природе којима сваки час прекине историју људског страдања; његови ванредни детаљи о животињама, кроз чију је лепоту, лепоту, тела и инстинката, ширио своје разумевање ствари — то је ~~био јунак~~ ^{меланхо} јунака и догађаја од бруталне трагике. То је, ~~и~~ меланхолија ~~и~~ празничности свога напора: да човек буде добар, и да стоји право и чврсто до краја. Јер, и најстрашнији притисак трагике може да постане узвишен, ако има неке мире лепоте око тога, лепоте природе, лепоте неког сазнања. Взимљив је један детаљ који се код Голсвордија понавља упадљиво: кад је јунацима његовим до безумља тешко, они се завлаче у таму и лежу на голу земљу и под. Так и охоти виконт Карадок чини тако. Ткао лежећи, они долазе до сазнања да човек постаје животињски тужан и беспомоћан, ~~и~~ животињски срамежљив, али и животињски трпељив. Гладна земља, та широка и тврда мајка свих бића, која мирно носи све катастрофе, помоћи ће детету свом боље но родитељи и браћа: ћути! и криј се! док лепота која је дала страст, не дадне јунаку меланхолију, од које пада духовна вредност на све. Јунаци Голсвордијеви леже на земљи, стежу зубе, издрже, прекораче преко јада... С тим у вези, симпатичне су код Голсвордија оне баке и чукуи-баке које су врста »зимзелених јунака,« којима је храброст и редуцирање плача смисао живота, које, за чудо, не праве ни женске ни старачке глупости, него стишћу срце над јадима од лепоте својих унука, и чекају, чекају с вером, да унук једног дана »опет скочи у седло«. Револвер, крик, пуна уста крви, то је грех против лепоте, лепоте страсне и лепоте меланхоличне! Неће то лепота, ма колико да је помела и ојаднела човека! И свечаности и трагедије лепота свршују се код храбрих људи у храброј меланхолији. Леп је симбол, у једном роману Голсвордија, када јунак, још пун страсти, задњи пут промили крај места одакле је она, вољена жена, његовог добра ради, заувек отишла у свет — он се од страшног бола

(— истражи

за сваки одмор,
он савлада

Власови

